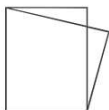

Marianne Eskebæk Larsen: Bogen om billedlitteratur – analysegreb og didaktiske principper

Akademisk Forlag, 2022, 148 sider

Anmeldt af Tine Kirkegaard Jensen, adjunkt, Læreruddannelsen i Aarhus, VIA University College

Bogen om billedlitteratur er skrevet af Marianne Eskebæk Larsen og udgivet på Akademisk Forlag. Den indeholder en indledning, seks kapitler med litteraturpædagogiske pointer og greb til at læse og analysere billedlitteratur, samt et kort afrundende afsnit. Bogen er lettilgængelig og henvender sig først og fremmest til lærere og lærerstuderende.

Børnelitteraturen bobler derudaf og udkommer i disse år i mange nye former og i mangfoldige genrehybrider. Mange af disse er kendetegnet ved, at billeder og det visuelle spiller en væsentlig rolle i fortællingerne, og billedlitteraturen udgør derfor i dag et særligt felt inden for litteraturredidaktikken. Feltet er nok for mange et lidt ukendt terræn, og dermed står vi i danskfaget med nye

analytiske og didaktiske udfordringer. Det er forfatterens hensigt at forære grundskolelærere en håndsrækning til arbejdet med at analysere, fortolke og undervise i billedlitteratur. Anslaget i bogen lyder eksempelvis: "At læse billedlitteratur er noget, som skal læres. Det er ikke noget, man bare kan eller ikke kan."

I det indledende afsnit konstaterer forfatteren, at der i bogen fokuseres på at læse, analysere og forstå stilistiske træk ved billedlitteraturen, og at diskussioner om billedlitteraturens genrebegreber dermed ikke behandles. Børnelitteraturens tekstlandskab er mangfoldigt, og det giver god mening at gå uden om genrediskussioner, der kunne tage mange veje (og måske også vildveje) i forhold til netop billedlitteraturen, fordi

den i disse år stritter i mange retninger. Graphic novel, billedroman, tegneserie, billednovelle, billedbog, multimodal fortælling, kært barn har mange navne, og det er et fornuftigt valg, at forfatteren her vælger at benytte genrebetegnelsen *billedlitteratur* som en mere overordnet betegnelse for de mange forskellige slags visuelle fortællinger. Forfatteren kobler desuden tegneserieforskning med forskning i børnelitteratur og billedbøger, således at der bygges bro mellem en række forskningsdiscipliner, der traditionelt er adskilte. Også dette er fornuftigt og i et fremadrettet perspektiv en helt oplagt tilgang til arbejdet med billedlitteratur.

I kapitel 1 udfoldes hensigten med bogen. Forfatteren ønsker at skabe overblik over billedlitteraturens udvikling, at give konkrete bud på analysegreb og læsninger, samt at fremskrive litteraturpædagogiske perspektiver og inspiration til, hvordan man kan læse billedlitteratur med elever i skolen. Bogens undertitel viser meget fint vej til, hvordan udgivelsen hensigt således er opdelt: *analysegreb og didaktiske principper*. Det er min vurdering, at forfatteren når bedst i mål med førstnævnte.

I kapitel 2 gives et historisk rids over billedlitteraturens udvikling. Her beskrives *den visuelle vending* som en bevægelse i 2000'erne, hvor mængden af illustrationer i børnelitteraturen øges, og hvor illustrationerne anvendes på mere varierede og fremtrædende måder end tidligere. Herefter afviger forfatteren fra sin egen agenda og dykker alligevel ned i diskussionen af, hvad genrebetegnelserne *tegnserie* og *graphic novel* dækker over, og hvorved de adskiller

sig fra hinanden. Hvorfor netop disse to genrebetegnelser kommer under lup er utydeligt. Hvad med genrebetegnelse billedroman, billedbog, multimodale fortællinger, billednovelle osv.? Hvad kendetegner mon disse? Kapitlet afsluttes med en tidslinje over billedlitteraturens udvikling i årene 2000-2020. Med tidslinjen forsøger forfatteren at forære læseren et historisk overblik, men det bliver for kompleksitetsreducerende, og det er uklart, hvilke kriterier de konkrete titler er udvalgt efter. Måske er det forfatterens egne darlings? Kapitel 2 er bogens mindst vellykkede kapitel.

I kapitel 3 viser forfatteren, hvordan bogen som fysisk objekt kan være en vigtig del af fortællingen. Gérard Genettes begreb *paratekst* forklares, og det tematiseres, hvordan underviseren kan inddrage paratekster som betydningsbærende elementer i læsning af billedlitteratur. En række eksempler på billedlitteraturens boghed gennemgås, og en konkret tjekliste til at komme på sporet af parateksterne opstilles med følgende fokuspunkter: format, omslag, kolofon, for- og bagsatsblade og titelblad. Tjeklisten forklares grundigt og kan fungere som en god vej ind i analysen af billedlitteraturens materialitet.

I kapitel 4 gennemgås forskellige analytiske greb til at undersøge komposition og layout. Fokus er på opbygning og placering af billedrammer, og vi får forklaret de kompositoriske principper bag forskellige former for gitterstrukturer. Forfatteren kommer også kort omkring tekst og billedes placering i forhold til hinanden, herunder at tekst fungerer som en visuel repræsentation, særligt f.eks. i figurdigte. Der eksemplificeres

løbende undervejs, det er let at følge forklaringerne, og det lykkes rigtigt fint at få vist, hvordan komposition og layout spiller en medfortællende og betydningskabende rolle i billedlitteraturen.

Kapitel 3 og 4 afsluttes med uddrag af et par undervisningsforløb, som forfatteren har været med til at udarbejde, til hhv. miniværket *Else og plageånden* og den grafiske roman *The End of the Fxxxing World*. Desuden gives forslag til konkrete øvelser i analysearbejdet. Med øje for bogens målgruppe er det en af bogens styrker, at der på denne måde løbende knyttes an til en praksishorisont gennem meget konkrete forslag til opgaver og arbejdsmåder. Det inspirerer til at gå i gang med arbejdet med at læse billedlitteratur med eleverne. Jeg savner dog en angivelse af klassetrin og mere præcise henvisninger til Fælles Mål.

I kapitel 5 gennemgås den visuelle grammatik. Fremstillinger af dette kan hurtigt ende med at blive en smule formalistiske, men forfatterens begejstring for billedlitteraturen og det lettilgængelige sprog sætter sine aftryk på fremstillingen, som er skøn at læse. Igen lykkes forfatteren med løbende at give relevante eksempler på de analytiske pointer, og hun har konsekvent blik for, hvilken virkning de forskellige virkemidler har på sin læser. En indledende forklaring på betegnelserne denotativ og konnotativ er simpel og håndgribelig, og herefter gennemgås bl.a. ikoner, emanata, beskæring, perspektiv, stil og streg. Et afsnit om, hvordan de visuelle koder er kulturelt betingede, og hvordan billedlitteraturen formidler sig gennem visuel intertekstualitet på flere niveauer, er interessant læsning.

I kapitel 6 er der fokus på relationen mellem tekst og billeder. Her foræres læseren et begrebsapparat til at indfange og beskrive de mangfoldige måder, hvorpå tekst og billeder fortæller i samspil med hinanden. Kristin Hallbergs væsentlige begreb ikonotekst forklares, og Nikola-jeva og Scotts meget anvendte model med fem kategorier af relationer mellem tekst og billede gennemgås. Herefter forklares hhv. McClouds model for samme, hvor han opererer med syv forskellige måder, hvorpå tekst og billede supplerer hinanden, når der fortælles, og Thieles tredelte og mere simple kategorisering af relationen mellem tekst og billede. Tekst-billede-relationerne kan være svære at indfange, især når man kaster sig ud i den svære øvelse, det er, at afklare samspilsformerne i et konkret værk. Bogens forklaringer er gode og eksemplerne klagørende. Jeg er enig med forfatteren i, at det kan tage analytisk overhånd, hvis man opholder sig rigeligt ved samspilsformerne mellem tekst og billede. Til gengæld savner jeg en nuancering

af teoriapparatet ift. den vigtige pointe, at forholdet mellem ord og billede i den enkelte tekst kan være forskelligt i alle tekstens niveauer, således at der f.eks. kan være modstridende samarbejde i synsvinkelhåndteringen, men et symmetrisk eller parallelt samarbejde i fortællertiden osv.

Kapitel 5 afsluttes, i tråd med opbygningen af kapitel 3 og 4, med forslag til undervisningsaktiviteter. Her foreslås konkret et "billedlitteraturværksted", hvor eleverne undersøger og producerer billedlitteratur, og der er også nogle enkelte henvisninger til relevante læremidler. Kapitel 6 afsluttes ikke som de øvrige kapitler med forslag til konkrete opgaver og arbejdsmåder.

Til udgivelsens styrker hører det lettilgængelige sprog og den tydelige og løbende praksishorizont. Forfatterens begejstring for billedlitteraturen er smittende, og hun kommer godt i mål med at forære sin læser et begrebsapparat til at

analysere og fortolke billedlitteratur. Jeg kunne til gengæld godt ønske mig, at de fagdidaktiske perspektiver havde fået lidt mere plads i udgivelsen, således at de helt grundlæggende begrundelser for vigtigheden af at udvikle visual literacy hos vores elever f.eks. i højere grad blev inddraget.

Mængden af bøger med billeder, der henvender sig til børn, unge og voksne, er eksploderet de seneste år, og bogen falder på et tørt sted. Der udkommer forbløffende få titler om billedlitteraturen, og hvordan vi kan arbejde med den i skolen. Udgivelsen er en pendant til Søren Fanøs fremragende bog *I begyndelsen var billedet – om billedlitteratur og formidlingen af den* og den lidt ældre grundbog *Billedbøger – en grundbog*. Alt i alt fungerer bogen fint som en håndrækning til lærerstuderende og lærere, der ønsker at arbejde med billedlitteratur i skolen.